

Globalizacija, človekove pravice in vrednotni sistem

*dr. VELKO S. RUS, izr. prof.
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta,
Oddelek za psihologijo,
Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana*

*dr. MAJA RUS – MAKOVEC
dr. med, asist., psihiater specialist
Univerza v Ljubljani,
CMZ – Ljubljana, Medicinska fakulteta v Ljubljani,
Poljanski nasip 58, SI-1000 Ljubljana*

IZVLEČEK

Raziskovalni rezultati so potrdili ničelne hipoteze glede razlik med skupino študentov psihologije in sociologije, tako v zvezi z evalvacijo pojma "globalizacija", kot glede stališč do pravičnega sveta, ne pa tudi v zvezi z avtoritarnostjo. Pri študentih psihologije nismo odkrili pomembnih korelacij med evalvacijami oz. stališči do globalizacije, pravičnega sveta in avtoritarne orientacije. Pri študentih sociologije pa smo odkrili negativne korelacije med evalvacijo ciljne kategorije "globalizacija" ter stališči do pravičnega sveta. Pri študentih psihologije smo odkrili pomembne in negativne korelacije z zaznano pomembnostjo vrednot "zmernost in sprijaznenost z življenjem" ter pozitivno korelacijo z vrednoto "poštenost"; pri študentih sociologije pa pomembne in negativne korelacije za vrednote "enakost, moč nad drugimi, zadovoljstvo, samodisciplina, družinska varnost, modrost, socialna pravičnost, drznost, zdravje, sposobnost, (pozitivno korelacijo pa z vrednoto "nacionalna varnost" in "skromnost"). Pri študentih sociologije smo odkrili skoraj štirikrat več zaznav pomembnosti vrednot, ki pomembno korelirajo z "globalizacijo", kot pa pri študentih psihologije. Vse korelacije so negativne, z izjemo vrednote "poštenost" ($p=0.08$) pri psihologih in "nacionalna varnost" pri sociologih. Nekoliko drugačno "podobo" kažejo rezultati korelacij med evalvacijo "globalizacije" in zaznano stopnjo uresničenosti posamičnih vrednot Schwartzove liste vrednot. Pri študentih psihologije smo tako odkrili pomembno ($p < 0.05$) in pozitivno korelacijo pri vrednoti "skromnost". Pri študentih sociologije smo odkrili pomembne pozitivne korelacije pri vrednotah "mir na svetu, spoštovanje tradicije, radovednost". Korelacije okoli 0,35 (vendar statistično nepomembne na 5 – odstotnem nivoju tveganja) smo odkrili za "neodvisnost" in "zmernost". Negativno korelacijo smo odkrili pri vrednoti "ustvarjalnost", na nivoju tveganja $p > 0.05$ & < 0.09 pa pri "socialni red, zasebnost, odpuščanje, uspešnost in urejenost".

Ključne besede: globalizacija človekove pravice socialno-vrednotne orientacije

ABSTRACT

GLOBALISATION, HUMAN RIGHTS AND VALUE SYSTEM

No significant difference was discovered between participants – students of psychology and students of sociology of the 3rd year regarding the evaluation of globalization. Null hypothesis regarding the differences was accepted also for perception of "just world", but not for "authoritarian orientation". No significant correlation were discovered between attitudes toward globalization, "just world" and "authoritarian personality" by students of psychology, but significant negative correlation was discovered between "just world" and "globalization" by students of sociology. Evaluation of "globalization" by psychologists correlate significantly and negatively with perceived importance of the variable "moderate" and "accepting my portion in life", and positively with "honest". Analogous correlation by sociologists were discovered significant and negative in the case of equality, social power, pleasure, self – discipline, family security, wisdom, social justice, daring, healthy, capable. Positive correlation was discovered in the case of "national security and "humble". Almost four times more of values (perception of their importance) correlate significantly by students of sociology, than by students of psychology. In both groups, majority of correlation are negative, except with value "honest" by psychologists and value "national security" by sociologists. Significant and positive correlation were discovered between "globalization" and perceived degree of realization of the following values: "a world at peace, respect for tradition and curious. Correlation about 0.35 ($p > 0.05$ & < 0.08) were discovered for "independent" and "moderate". Significant negative correlation was discovered for "creativity", at the risk level of $p > 0.05$ & < 0.09 for "social order, privacy, forgiving, successful, clean".

Key words: globalisation human rights social-value orientations

Uvod:

Zavzemanje za klasične človekove pravice in svoboščine je postalo programska klasika skorajda vseh strank v različnih tranzicijskih deželah, vključno s Slovenijo. Morda je zaznati nekoliko manj opozoril, da naj se človekove pravice in svoboščine ne skrečijo na eno samo, zoženo področje človekovega življenja in delovanja.

V. S. Rus je v svojih objavah in člankih proti koncu osemdesetih, oz. na začetku devetdesetih let, o katerih poroča tudi v svojih kasnejših knjigah (Rus, 1993, 1997), poudarjal naslednje "sklope" človekovih pravic: politične (svoboda tiska, izražanja, združevanja...), ekonomske (pravica do dela, če tega ni, pa do dohodka, pravica do upravljanja...), ekološke (pravica do zdravega življenjskega in delovnega okolja...) in vse druge "enakopravne" pravice: nacionalne, verske, pravice različnih manjšin, pravice otrok, pravice do šolanja in pridobivanja znanja, pravice do kulture, kvalitete življenja in osebnostne samoaktualizacije.

Ob splošnem navajanju pravic se zastavlja tudi vprašanje njihovih konkretnjših vsebin oz. njihovega načina uresničevanja: stopnja uresničenosti pravice do dela se tako kaže v stopnji zaposlenosti; pravica do dohodka v tem, da se nezaposlenim namesto

prazne dlani ponudi plačilo, s katerim se dostojno preživi (kar velja tudi za pokojnine in štipendije); socialne pravice tudi v tem, da ima vsakdo streho nad glavo; svoboda tiska in izražanja v odprtosti in dostopnosti medijev za vse, ne samo za izbrane skupine, posameznike in teme (omejevanje odprtosti medijev je lahko tudi zelo prikrito: večje ko je, manj je združljivo s svobodo izražanja); pravice manjšin, ki jim volilna aritmetika predstaviške demokracije onemogoča proporcionalno zastopnost v parlamentu; pravico do šolanja hitro "zaštopa" krivična štipendijska politika - pa končajmo s primeri in nadaljujmo nekoliko drugače:

Relativno uresničljivost se lahko zagotovi le s prizadevanjem za socialno državo in takšno socialno tržno gospodarstvo, kjer bo financiranje zdravstva, šolstva, socialnega varstva, ekoloških programov, različnih vrst kultur omogočalo človeka vredno kvaliteto življenja. Če izhajamo iz tega, da je človek kot OSEBNOST oz. OSEBA tudi najvišja splošna vrednota, pa je najpomembnejša in najbolj celovita človekova pravica do samoaktualizacije - ta pa je možna le tedaj, če se vse človekove pravice uresničijo kot celota. Zato tudi svoboda kot ena temeljnih vrednot ni le "svoboda od" različnih neposrednih in nasilnih omejitev oz. prepovedi (kakršnihkoli že: volilnih, političnih, ekonomskih, kulturnih itd.). Resnične "svobode za" je ponavadi toliko manj, kolikor je več upreproščenih resnic, neznanja in pristranosti. Take omejitve pa so največkrat (na žalost) očitne predvsem pri nekom drugem.

Tako "svoboda za" kot demokracija imata torej nekaj skupnega - zmožnost vplivanja večine na večino pomembnih dogajanj v družbi. Demokracije kot "vladavine ljudstva" je več tedaj, ko lahko več ljudi izraziteje vpliva na več pomembnih dogajanj v družbi.

S socialno - psihološkega vidika so se s "človekovimi pravicami" avtorji začeli ukvarjati predvsem v 90. letih. Tako so se jih lotevali z vidika interpersonalne komunikacije (Huguet, Latane in Bourgeois, 1998), z vidika različnih nacionalnih kontekstov in pripadajočih razlik z vidika njihove demokratičnosti (Staerkle, Clemence in Doise, 1998) in še z drugih vidikov.

Doise s sodelavci (1998) poudarja, da so človekove pravice tesno povezane s t.i. zahodnim sistemom vrednot. "Globalizacija" je pojem, ki označuje splošno medsebojno odvisnost (Doise, 1999) in ki je zaradi svoje kompleksnosti sorazmerno težko razumljiv. Doise (1999) skuša koncept človekovih pravic obravnavati z vidika socialnih reprezentacij, hkrati pa predpostavlja zvezo med kategorijama vrednot in človekovih pravic.

Poseben vidik človekovih pravic, ki je privlekel del "psihološke pozornosti", so t.i. psihološke pravice otrok, pri čemer se po mnenju avtorja pričujočega teksta zastavlja temeljni problem njihove uresničljivosti.

Področje človekovih pravic je povezano tudi s problemi socialne dominacije. Orientacija k socialni dominaciji naj bi bila orientacija k neenakosti med različnimi socialnimi skupinami (Sidanius, Levin, Liu & Pratto, 2000).

Seveda se lahko takoj vprašamo, ali je za pripadnike statusno višjih grup značilna izrazitejša težnja k socialni dominaciji kot za pripadnike skupin, ki znotraj sistema socialne stratifikacije zasedajo t.i. nižja mesta. Rus, ki je l. 1981 začel z intenzivnejšim raziskovanjem stališč do socialne (societalne) hierarhije, je ugotovil, da objektivna pozicija znotraj omenjene hierarhije še ne predstavlja ustreznega zunanega kriterija validacije omenjenega sklopa stališč. Njegove ugotovitve pa niso popolnoma v skladu s t.i. "interakcijsko hipotezo" (Sidanius et al., 2000), da višji položaj v hierarhiji, hkrati z izrazitejšo neenakostjo znotraj socialnega sistema, med pripadniki višje in nižje rangiranih socialnih skupin "producira" večje razlike v orientaciji k socialni dominaciji.

Koncept človekovih pravic je povezan tudi s konceptom osebnostnih potez oz. s konstruktom, ki vključuje t.i. demokratične oz. nedemokratične, avtoritarne oz. neavto-

ritarne orientacije. Pogledi na t.i. avtoritarno strukturo osebnosti, kot jih zagovarjajo Adorno, Maslow in Rokeach, so natančneje obrazloženi v knjigah avtorja pričujočega prispevka (Rus, 1993, 1997). Altemeyer (1981) pa avtoritarnost t.i. "desne provenience" označuje kot nekaj, kar je povezano z avtoritarno submisivnostjo, avtoritarno agresivnostjo in konvencionalizmom.

Sodobni status človekovih pravic je neločljiv od procesov globalizacije. Tudi Doise (1999) poudarja, da gre za kompleksen proces. Velja posebej omeniti, da v (socialni) psihologiji skorajda ni predmet raziskovalnega zanimanja, razen če v omenjeno kategorijo ne prištejemo določene medkulturne raziskave (Leung in Bond, 1989). Po mnenju avtorja pričujočega teksta je odnos do globalizacije povezan s številnimi stereotipi, tako pozitivnimi kot negativnimi, zajema pa tudi problematiko identitete.

Problem:

Ali je evaluacija kategorije "globalizacija" povezana z določenimi drugimi stališči in z vrednotnim sistemom? Ali se omenjene (ne)povezanosti pojavljajo v vsaki od obeh skupin udeležencev (študenti psihologije in sociologije). Ali se obe skupini razlikujeta glede na njuno evaluacijo pojma "globalizacija", pravični svet in avtoritarne tendence?

Metoda in postopek:

A/ Udeleženci in udeleženci v raziskavi:

37 študentov psihologije (v starosti od 21 do 23 let) ter 21 študentov sociologije (v starosti od 21 do 23 let) na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

B/ Uporabljeni instrumenti:

B1/- Vprašanja v zvezi z nekaterimi demografskimi značilnostmi (spol, starost, študijski status)

B2/- Originalno konstruiran semantični diferencial s 26 dimenzijami (z bipolarnimi pridevniki) za evaluacijo ciljne kategorije "GLOBALIZACIJA" (Cronbachov α = 0.90 – tako pri "psihologih" kot pri "sociologih").

Gre za 26 bipolarnih lestvic semantičnega diferenciala do ciljne kategorije globalizacija:

Primer ene od dimenzij: Globalizacija je nekaj, kar je:

Odrpoto 1 2 3 4 5 6 7 Zaprtto

Uporabljene so bile naslednje bipolarne kategorije: odrpoto – zaprtto, trdo – mehko, konvencionalno – nekonvencionalno, smiselno – nesmiselno, dobro – slabo, polno – prazno, logično – nelogično, resnično – neresnično, sprejemljivo – nesprejemljivo, bistveno – nebistveno, zapleteno – enostavno, odbijajoče – privlačno, mistično – jasno, bogato – revno, črno – belo, realistično – nerealistično, razumevajoče – nerazumevajoče, ustvarjalno – neustvarjalno, iskreno – neiskreno, zagovarja socialno pravičnost – ne zagovarja socialne pravičnosti, ne omogoča preseganje vsakdana – omogoča preseganje vsakdana, daje upanje – ne daje upanja, združuje ljudi – razdružuje ljudi, razveseljuje – žalosti, odgovarja na socialno – ekonomske izzive sodobnosti – ne odgovarja na socialno – ekonomske izzive sodobnosti, ne rešuje osebnih stisk – rešuje osebne stiske.

B3/ Schwartzova lestvica vrednot (prva in druga lista vrednot) s pripadajočimi zaznavami oz. ocenami stopnje uresničenosti posamičnih vrednot (lestvica od 1 do 5 - 1 = prav nič uresničena, ..., 5 = v celoti, popolnoma uresničena).

B4/ Semantični diferencial za evaluacijo ciljne kategorije "Slovenci":

"Prosim vas, da nam odgovorite, kakšni so po vašem mnenju Slovenci. Obkrožite tisto puščico oz. skupino puščic, ki po vašem mnenju najbolje izraža kategorijo, ki opisuje Slovence:"

Prijetni <<< << < 0 > >> >>> Neprijetni

Z omenjeno lestvico (s "puščicami") so bili zajeti naslednji bipolarni pridevniki (skupaj 31 bipolarnih dimenzij): prijetni – neprijetni, formalni – neformalni, zabavni – dolgočasni, ekstrovertirani – introvertirani, religiozni – nereligiozni, podjetni – nepodjetni, komunikativni – nekomunikativni, odločni – omahljivi, militaristi – pacifisti, izobraženi – neizobraženi, kulturni – nekulturni, iskreni – neiskreni, domišljavi – nedomišljavi, boječi – drzni, zanimivi – dolgočasni, različni od zahodnih Evropejcev – podobni zahodnim Evropejcem, dobri delavci – slabi delavci, revni – bogati, inteligentni – neinteligentni, grdi – lepi, perspektivni – neperspektivni, strahopetni – pogumni, kreativni – nekretni, nepraktični – praktični, umetniki – neumetniški, konformisti – individualisti, neznani v svetu – znani v svetu, prijateljski – sovražni, negostoljubni – gostoljubni, samokontrolirani – nesamokontrolirani, narod brez bodočnosti – narod z bodočnostjo (Cronbach alpha = 0.68).

B5/ Ocenjevanje tega, v kolikšni meri so Slovenci podobni oz. različni od drugih ciljnih nacionalnih skupin.

Primer:

"V kolikšni meri so Slovenci po vašem mnenju podobni naslednjim narodom?"

<<< << < 0 > >> >>>

Zelo podobni FRANCOZOM Zelo različni

Na 7- stopenjski lestvici, izraženi s "puščicami", se je ocenjevala stopnja podobnosti Slovencev z naslednjimi ciljnimi (nacionalnimi) skupinami: Britanci (Angleži), Francozi, Italijani, Američani, Rusi, Poljaki, Židi, Čehi, Avstrijci, Švedi, Srbi, Hrvati, Madžari, Holanci in Japonci.

B6/ Vzorec 6 postavk iz Adornove lestvice, in sicer po izboru H. Triandisa (Triandis, 1971); glejte prilogo A (Cronbach alpha = 0.61 (psihologi) oz. 0.40 (sociologi)).

B7/ 6 postavk lestvice do t.i. pravičnega sveta; glejte prilogo B (Cronbach alpha = 0.68 (psihologi) oz. 0.79 (sociologi))

REZULTATI:

Tabela 1: T – testi pomembnosti razlik med skupinama glede na sumarne score odvisnih spremenljivk (OS)

	OS1: "Pravični svet"			OS2: "Avtoritarnost"			OS3: "Globalizacija"			
	N	M	SD	t	M	SD	t	M	SD	t
Psihologi	31	21.2	4.9		18.2	4.4		124.8	22.0	
				-0.16			- 2.2 *			0.10
Sociologi	21	21.4	5.6		20.6	3.4		114.8	19.5	

* p < 0.05

Tabela 2: Pearsonovi koeficienti korelacije med sumarnimi skori spremenljivk vprašalnika

Študenti sociologije (n = 21)				
	Pravični svet	Avtoritarnost	"Globalizacija"	"Slovenci"
Pravični svet	1.00	0.30	- 0.36	0.07
Avtoritarnost		1.00	- 0.02	0.05
"Globalizacija"				0.17
"Slovenci"				1.00

Študenti psihologije (n = 31)			
	Pravični svet	Avtoritarnost	"Globalizacija"
Pravični svet	1.00	0.19	- 0.20
Avtoritarnost		1.00	- 0.14
"Globalizacija"			1.00

Tabela 3: Spearmanovi koeficienti korelacije med evalvacijo pojma "globalizacija" ter oceno pomembnosti oz. uresničenosti posamičnih vrednot iz Schwartzove prve liste vrednot (za študente psihologije oz. sociologije)

	Študenti psihologije N=31		Študenti sociologije N=21	
	Pomembnost	Uresničenost	Pomembnost	Uresničenost
1 ENAKOST	0,05	-0,10	-0,36*	-0,00
2 NOTRANJA HARMONIJA	-0,18	0,23	-0,19	-0,10
3 MOČ NAD DRUGIMI	-0,14	0,01	-0,47*	-0,18
4 ZADOVOLJSTVO	-0,21	0,14	-0,43*	-0,17
5 SVOBODA	-0,03	0,10	-0,29	0,14
6 DUHOVNO ŽIVLJENJE	0,11	0,10	-0,19	-0,00
7 PRIPADNOST	0,20	0,00	0,17	0,17
8 SOCIALNI RED	-0,09	-0,13	0,12	-0,38
9 RAZBURLJIVO ŽIVLJENJE	0,25	0,16	-0,20	-0,15
10 ŽIVLJENJSKI SMISEL	-0,15	0,08	-0,17	-0,25
11 VLJUDNOST	0,19	-0,13	-0,15	-0,17
12 BOGASTVO	0,13	-0,12	0,25	-0,01
13 NACIONALNA VARNOST	-0,08	- 0,23	0,35	0,20
14 SAMOSPOŠTOVANJE	0,09	0,05	-0,05	-0,15
15 VZAJEMNOST USLUG	0,12	-0,09	0,17	-0,06
16 USTVARJALNOST	0,25	0,04	-0,07	-0,42*
17 MIR NA SVETU	0,29	-0,24	-0,25	0,43*
18 SPOŠTOVANJE TRADICIJE	-0,26	-0,11	0,04	0,40 ?
19 ZRELA LJUBEZEN	-0,24	-0,03	-0,01	0,28
20 SAMODISCIPLINA	-0,08	0,15	-0,39	0,19
21 ZASEBNOST	-0,23	-0,17	0,06	-0,41 ?
22 DRUŽINSKA VARNOST	-0,06	0,17	-0,33	-0,09
23 SOCIALNO PRIZNANJE	-0,04	-0,13	-0,04	-0,02
24 POVEZANOST Z NARAVO	0,17	-0,12	-0,06	-0,130
25 PESTRO ŽIVLJENJE	0,28	0,11	-0,17	-0,16
26 MODROST	0,19	0,29	-0,32	-0,10
27 AVTORITETA	0,12	0,05	0,09	0,10
28 RESNIČNO PRIJATELJSTVO	0,14	0,18	0,06	0,15
29 SVET LEPOTE	0,22	-0,08	-0,23	-0,32
30 SOCIALNA PRAVIČNOST	0,14	0,3	-0,31	0,08

* p < 0.05

? p > 0.05 & < 0.09

Tabela 4: Spearmanovi koeficienti korelacije med evaluacijo pojma "globalizacija" ter oceno pomembnosti oz. uresničenosti posamičnih vrednot iz Schwartzove druge liste vrednot (za študente psihologije oz. sociologije)

	Študenti psihologije N=31		Študenti sociologije N=21	
	Pomembnost	Uresničenost	Pomembnost	Uresničenost
31_NEODVISNOST	0,03	0,01	0,09	0,34
32_ZMERNOST	-0,38*	-0,11	-0,13	0,34
33_LOJALNOST	-0,05	0,08	-0,26	-0,14
34_PRIZADEVNOST	-0,26	-0,22 ?	0,11	-0,18
OA35_SVOBODOMISELNOST	0,16	0,24 *	-0,17	-0,23
36_SKROMNOST	-0,11	0,35*	0,47*	0,19
37_DRZNOST	0,03	-0,19	-0,05	-0,17
38_USMERJENOST V EKOLOG.	0,12	-0,14	-0,11	-0,17
39_VPLIVNOST	0,12	0,07	0,39 ?	0,06
40_SPOŠTOVANJE STARŠEV IN STAREJŠIH	-0,01	0,21	-0,05	-0,14
41_IZBIRANJE LASTNIH CILJEV	0,14	0,04	-0,08	-0,28
42_ZDRAVJE	-0,11	-0,03	-0,02	0,04
43_SPOSOBNOST	-0,04	0,20	-0,05	-0,05
44_SPRIJAZNJENJE Z ŽIVLJENJEM	-0,42*	0,00	-0,05	-0,00
45_POŠTENOST	0,30 ?	0,24 ?	-0,21	-0,11
46_SKRB ZA DOBRO MNENJE OKOLICE O NAS	0,18	-0,04	-0,24	-0,00
47_UBOGLJIVOST	-0,03	-0,06	-0,11	-0,11
48_INTELIGENTNOST	0,05	-0,06	-0,11	-0,24
49_ŽELJA POMAGATI DRUGIM	0,10	0,18	-0,10	0,15
50_UŽIVANJE ŽIVLJENJA	0,18	0,11	-0,11	-0,01
51_VERNOST	-0,08	0,03	-0,39 ?	0,25
52_ODGOVORNOST	0,09	0,23	-0,21	0,33
53_RADOVEDNOST	0,14	0,10	-0,32	0,48*
54_ODPUŠČANJE	0,14	0,20	-0,19	-0,40 ?
55_USPEŠNOST	0,16	0,03	-0,09	-0,39 ?
56_UREJENOST	0,27	0,08	-0,04	-0,30
57_UŽIVAŠTVO	0,19	0,10	-0,15	0,21

* $p < 0.05$

? $p > 0.05$ & < 0.09

Opozorilo: v pričujoči prezentaciji vrednot so izpuščene razlage posamičnih vrednot v oklepajih.

Tabela 5: Spearmanovi koeficienti korelacije med sumarnim skorom evaluacije "Slovencev" in "globalizacije" ter zaznavami podobnosti/različnosti z različnimi nacionalnimi skupinami ($n = 18$)

	Britanci	Francozi	Italijani	Američani	Rusi	Poljaki	Židje	Srbi
"Slovinci"	-0.28	-0.28	-0.17	-0.10	0.35	0.18	0.007	-0.18
"Globalizacija"	-0.38	0.03	-0.12	-0.19	0.26	0.14	0.09	0.37
	Čehi	Avstrijci	Švedi	Hrvati	Madžari	Holandci	Japonci	
"Slovinci"	0.16	-0.35	-0.28	-0.35	0.05	-0.26	0.04	
"Globalizacija"	0.20	0.35	-0.38	0.39	0.38	0.26	0.55*	

*, $p < 0.05$

Diskusija:

Raziskovalni rezultati so potrdili ničelne hipoteze glede razlik med skupino študentov psihologije in sociologije v zvezi z evaluacijo pojma "globalizacija" in stališči do pravičnega sveta, ne pa tudi v zvezi z odnosom do avtoritarnosti – (tabela 1). Le ta ima, za razliko od "globalizacije" in "pravičnega sveta", relativno nizko zanesljivost. Obravnavana skupina študentov psihologije sicer evaluiira "globalizacijo" bolj pozitivno od "sociologov", a je razlika pomembna na 10 - odstotnem nivoju tveganja.

Pri študentih psihologije nismo odkrili pomembnih korelacij med evaluacijami oz. stališči do globalizacije, pravičnega sveta in avtoritarne orientacije (tabela 2). Pri študentih sociologije pa smo odkrili negativne korelacije med evaluacijo ciljne kategorije globalizacija ter stališči do pravičnega sveta ($r = -0.37$, $p = 0.055$).

Pri študentih psihologije smo odkrili pomembne in negativne korelacije z zaznano pomembnostjo vrednot "zmernost in sprijaznjenost z življenjem", pozitivno korelacijo pa z vrednoto "poštenost" ($p = 0.08$); pri študentih sociologije pa pomembne in negativne korelacije za vrednote "enakost, moč nad drugimi, zadovoljstvo, samodisciplina, družinska varnost, modrost, socialna pravičnost, držnost, zdravje, sposobnost, (pozitivno korelacijo pa z vrednotama "nacionalna varnost" in "skromnost" (tabela 3).

Pri študentih sociologije smo odkrili skoraj štirikrat več zaznav pomembnosti vrednot, ki pomembno korelirajo z "globalizacijo", kot pa pri študentih psihologije. Vse korelacije so negativne, z izjemo vrednote "poštenost" ($p = 0.08$) pri psihologih in "nacionalna varnost" pri sociologih.

Nekoliko drugačno "podobo" kažejo rezultati korelacij med evaluacijo "globalizacije" in zaznano stopnjo uresničenosti posamičnih vrednot Schwartzove liste vrednot (tabela 4). Pri študentih psihologije smo tako odkrili pomembno ($p < 0.05$) in pozitivno korelacijo pri vrednoti "skromnost".

Pri študentih sociologije smo odkrili pomembne pozitivne korelacije pri vrednotah "mir na svetu, spoštovanje tradicije, radovednost". Korelacije okoli 0.35 (vendar statistično nepomembne na 5 - odstotnem nivoju tveganja) smo odkrili za "neodvisnost" in "zmernost". Negativno korelacijo smo odkrili pri vrednoti "ustvarjalnost", na nivoju tveganja $p > 0.05$ & < 0.09 pa pri "socialni red, zasebnost, odpuščanje, uspešnost in urejenost".

Znova se je izkazalo, da je "globalizacija" pojem, ki je pri študentih sociologije drugače socialno – vrednotno pozicioniran kot pri študentih psihologije. Pri "sociologih" je opazna tudi povezanost s t.i. societalnimi vrednotami.

Hipoteze v zvezi s korelacijami med sumarnim skorom evaluacije "Slovencev" in

"globalizacije" na eni strani ter zaznavami podobnosti z različnimi ciljnim nacionalnimi skupinami smo lahko izpeljali le pri eni skupini, zato imamo opraviti z majhnim numerusom udeležencev oz. udeležencev v raziskavi ($n = 18$). Nobena korelacija med "Slovenci" in posamičnimi zaznavami podobnosti oz. različnosti s ciljnim nacionalnimi skupinami se ni izkazala za pomembno (tabela 5). Pri analognih korelacijah s skupnim skorom "globalizacija" je bilo kar nekaj korelacij v razponu od 0.35 do 0.39, vendar se zaradi majhnega numerusa nahajajo na ca 10 - odstotnem nivoju tveganja. Na tem nivoju se pozitivnejša evalvacija "globalizacije" povezuje z zaznavo večje podobnosti Slovencev z Britanci, oz. večje različnosti z Avstrijci, Švedi, Srbi, Hrvati in Madžari. Zanimivo pa se pozitivnejša ocena "globalizacije" povezuje z oceno večje podobnosti z Japonci. Kljub majhnemu numerusu ($n = 18$), ki onemogoča širša sploševanja, je opazen trend, da je večja naklonjenost "globalizaciji" povezana s percepcijo večje "globalne" podobnosti Slovencev z nekaterimi drugimi narodi (tako z Britanci, kot z Japonci npr.), ne pa tudi z našimi "sosedi" (Avstrijci, Hrvati, Madžari npr.).

Uporabljeni viri:

- Altemeyer, B. (1981): Right – wing Authoritarianism. Winnipeg, University of Manitoba Press.
- Doise, W., Spini, D. & Clemence, A. (1999): Human Rights Studied as Social Representations in a Cross – national Context. *European Journal of Social Psychology*, 29 – 1. NY, Toronto, Wiley, 1–29.
- Huguet, P., Latane, B. & Bourgeois, M. (1998): The Emergence of a Social Representation of Human Rights via Interpersonal Communication: Empirical Evidence for the Convergence of Two Theories. *European Journal of Social Psychology*, 28–5. NY, Toronto, Wiley, 831–846.
- Leung, K. in Bond, M. H. (1989): On the empirical identification of dimensions for cross – cultural comparisons. *Journal of Cross – Cultural Psychology*, 20–2. 133–151.
- Rus, V. S. (1993): Socialna psihologija: teorija, empirija, eksperiment, uporaba. Ljubljana, Davean.
- Rus, V. S. (1997): Socialna in societalna psihologija (z obrisi sociopsihologije). Ljubljana, FF, Univerza v Ljubljani.
- Sidanius, J., Levin, S., Liu, J. & Pratto, F. (2000): Social Dominance Orientation, Anti – egalitarianism and the Political Psychology of Gender. *European Journal of Social Psychology*, 30–1. NY, Toronto, Wiley, 41–67.
- Staerkle, C., Clemence, A. & Doise, W. (1998): Representation of Human Rights Across Different National Contexts: The Role of Democratic and Non – Democratic Populations and Governments. *European Journal of Social Psychology*, 28–2. NY, Toronto, Wiley, 207–226.
- Triandis, H. (1971): Attitude and attitude change. New York: Wiley.

PRILOGE:

Priloga A (stališča do "pravičnega sveta")

Na 6 - stopenjski lestvici strinjanja oz. nestrinjanja skušajte izraziti svojo stopnjo strinjanja oz. nestrinjanja z naslednjimi trditvami. Ni pravičnih in nepravilnih odgovorov

(1 = *prav nič se ne strinjam*, ..., 6 = *zelo se strinjam*)

- | | |
|--|-------------|
| * Zaupam v to, da bo pravičnost na svetu vedno zmagala (ne glede na to, za kaj gre): | 1 2 3 4 5 6 |
| * Na splošno menim, da na svetu obstaja pravičnost: | 1 2 3 4 5 6 |
| * Prepričan/prepričana sem/, da bo nekega dne vsakomur povrnjeno za to, ker se mu je godila krivica: | 1 2 3 4 5 6 |
| * Trdno sem prepričan /prepričana/ o tem, da je krivica na različnih področjih življenja (profesionalno, družina, politika) prej izjema kot pravilo: | 1 2 3 4 5 6 |
| * Verjamem v to, da v celoti gledano, vsakdo dobi to, kar zasluži: | 1 2 3 4 5 6 |
| * Ko se je treba odločiti o čem pomembnem, menim, da se vse strani, ki so vpletene, trudijo, da so pravične: | 1 2 3 4 5 6 |

Priloga B (stališča do "avtoritarnosti" (Triandisov (1971) izbor Adornovih postavk):

Na 5 - stopenjski lestvici prav tako skušajte odgovoriti na naslednje postavke

(1 = prav nič se ne strinjam, ..., 5 = v celoti, popolnoma se strinjam)

Žalitev naše časti mora biti vedno kaznovana:	1 2 3 4 5
Oseba s številnimi razvadami in brez manir, lahko le težko pričakuje,	
da jo bodo ugledni ljudje sprejemali:	1 2 3 4 5
Zdrava, normalna in v družbi kolikor toliko ugledna oseba ne more nikoli pomisliti	
na to, da bi kakorkoli prizadela svojega bližnjega, sorodnika ali prijatelja:	1 2 3 4 5
Znanost že ima svoj pomen, vendar je veliko pomembnih stvari takih, da jih	
človek nikoli ne bo mogel razumeti:	1 2 3 4 5
To, kar mladi najbolj potrebujejo, je resna disciplina in prava usmeritev, pa tudi	
volja do tega, da se borijo za družino in domovino:	1 2 3 4 5
Najpomembnejši zahtevi za dobrega državljana sta patriotizem in lojalnost:	1 2 3 4 5